

СЕМЕЙ ӨНІРІНДЕГІ ОҚУ ОРЫНДАРЫНА ҚАБЫЛДАУ ШАРТТАРЫ (1897 ЖЫЛ)

Айтенев Жасулан Куанышевич

i-10-off@bk.ru

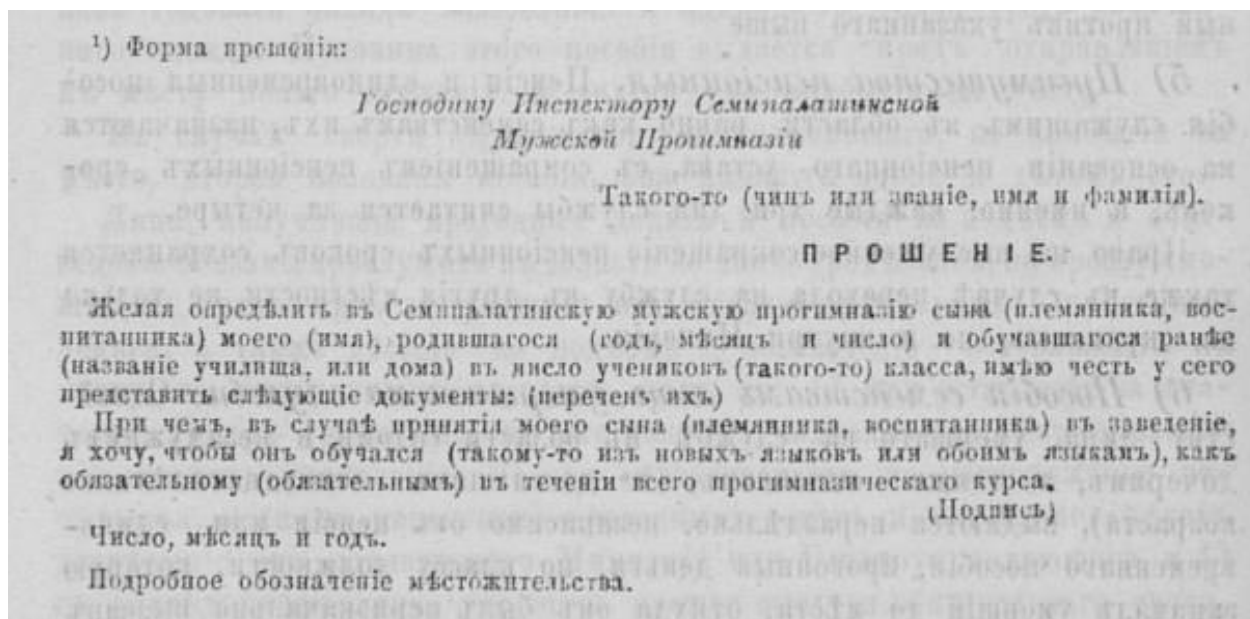
Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Тарих факультеті,
Археология және этнология кафедрасының докторанты
Ғылыми жетекші – Үмітқалиев Ұ.Ұ.

Ерлер гимназиясы

(Семипалатинская мужская гимназия)

Қазіргі уақытта еліміздің білім жүйесіне нұқсан келтірген Коронавирустық инфекция (CoronaVirus) білім сапасының төмендеуіне әсер етті. Карантин жүйесі өткен ғасырларда да қалыптасуының дәлелі ретінде мақалада көрсетілген. Семей өңірі Қазақстан бойынша білім беру саласында алдығы орында болған және болып қалады. XIX ғасырда оқу орындары ережеге сәйкес оқушылардың денсаулығы мен білім алуына ерекше мән берген. Мысал ретінде қаламыздың тарихында ерекше орын алатын ерлер гимназиясы мен қыздар гимназиясының үміткерлерін қабылдау өтініштері мен тарихи құжаттар ұсынылды.

Ерлер гимназиясының барлық сыныптарына құжат қабылдау жыл сайын оқу жылы 7-ші тамыз бен 14-ші тамыз аралығында басталады. Оқуға қабылдау күні қала баспанаханаларында шығарылатын газеттерде жарияланады. Мысалға оқуға түсе алмаған үміткерлер келесі жылдың тамыз айында гимназия басшылығына өтініш жазып қабылданады (1 сурет).

Өтініш үлгісі - 1 сурет

Өтінішпен қатар: туу туралы куәлік, ата-анасының шені жайында куәлік (шенеунік, дворяндар, дін қызметкерлерінің балалары үшін), қарапайым отбасынан шыққан үміткерлерге тұрғылықты жерінен және шешекке қарсы екпе алғандығы туралы анықтама талап етіледі.

Семипалатинскъ.

Мужская гимназія

2 сурет

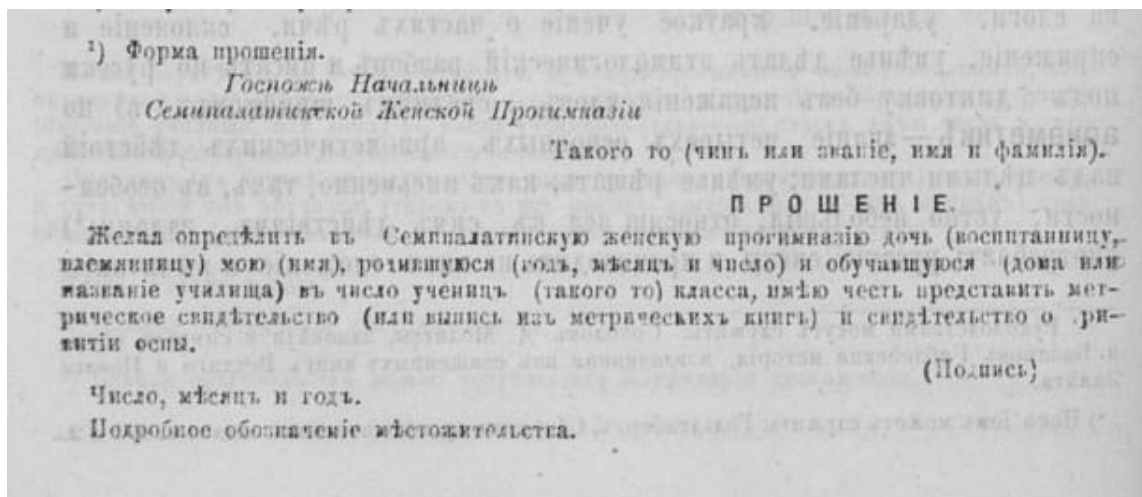
I-ші сыныпқа 10-12 жас аралығында, II-ші сыныпқа 11-13 жас аралығында, III-ші сыныпқа 12-14 жас аралығында, IV-ші сыныпқа 13-15 жас аралығындағы үміткерлер гимназия қабырғасында оқуға мүмкіндік алатын *(Кейбір себептерге байланысты педагогикалық кеңес мүшелері үміткерлерді қабылдауда жас ерекшелігіне өзгешеліктер енгізеді)*. I-ші сыныпқа түскен оқушылар орыс тілінен жылдам оқу, әңгімелеу, үй тапсырмасына берілген өлең жолдарын жаттауға, грамматикаға үйренді. Арифметика жазбаша және ойша есеп шығару жолдарын және т.б. пәндер оқыды.

Оқушының келесі сыныпқа көшу талаптары Халықтық Ағарту Министрлігінің ұйғарымы бойынша жүзеге асырылады. 1872 жылы 31 мамырда бекітілген ережеге сәйкес IV-ші сыныпты бітірген 11-13 жастағы оқушылар қалалық училищеге ешқандай сынақсыз оқуға тапсыра алады. Оқу ақысы жылына 40 рубль.

Қыздар гимназиясы

(Семипалатинская женская гимназия)

Қыздар гимназиясының барлық сыныптарына құжат қабылдау жыл сайын оқу жылы 7-ші тамыз бен 14-ші тамыз аралығында басталады. Мысалға оқуға түсе алмаған үміткерлер келесі жылдың тамыз айында гимназия басшысына өтініш жазып қабылданатын (3 сурет).

Өтініш үлгісі - (3 сурет)

Өтінішпен қатар: туу туралы куәлік, ата-анасының шені жайында куәлік (шенеунік, дворяндар, дін қызметкерлерінің балалары үшін), қарапайым отбасынан шыққан үміткерлерге тұрғылықты жерінен және шешекке қарсы екпе алғандығы туралы анықтама талап етіледі.

Бастауыш сыныпқа 8-10 жас, I-ші сыныпқа 10-12 жас, II-ші сыныпқа 11-13 жас, III-ші сыныпқа 12-14 жас, IV-ші сыныпқа 13-15 жас, V-ші сыныпқа 13-15 жас аралығындағы үміткерлер гимназия қабырғасында оқуға мүмкіндік алады (*Кейбір себептерге байланысты педагогикалық кеңес мүшелері үміткерлерді қабылдауда жас ерекшелігіне өзгешеліктер енгізеді*).

4 сурет

Қыздар гимназиясына қабылданған оқушылар жылына: бастауыш сыныпта 8 рубль, басқа сыныптарда міндетті пәндерге 16 рубль, міндетті емес пәндерге 2 рубль, француз тіліне 6 рубль төлеп отырды.

Жұқпалы ауру болған жағдайда оқушыларды мектептен оқшаулау мерзімінің кестесі

(*Ішкі Істер Министрлігі Медициналық Кеңесінің Қаулысы 14 қазан 1886 жыл*)

Оқшаулау ұзақтығы	Оқушы мектепке жіберіледі
Дифтериядан (Күл ауруы) кейін 14 күн	Емделуші сауығып, тамағының ауырғаны басылып, денсаулығы орнығып 3 аптадан кейін
Скарлатинадан (Жәншау) кейін 14 күн	Оқушы денсаулығы орныққан соң 5 аптадан кейін
Қызылшадан (Корь) кейін 14 күн	Жөтелі басылып, денсаулығы орнығып 3 аптадан кейін
Қызамықтан (краснуха) кейін 14 күн	денсаулығы орныққан соң 2-3 аптадан кейін
Желшешек (ветрянка) кейін 14 күн	толығымен жазылған кезде

1 - кесте

Жұқпалы ауруға шалдыққан мектеп оқушылары жедел түрде оқшаулануы қажет. Ауруға шалдыққан оқушының сабақ барысында сыныптас оқушылар да оқшаулау бөлмесіне жатқызылуы талап етіледі. Талапқа сәйкес оқушы: аурудың созылу ұзақтығына байланысты оқшаулау бөлмесінен шықпау, қарым-қатынаста болған оқушының жеке заттары мен киімдері залалсыздандырылуы, емделіп шықпас бұрын бастан-аяқ жуындырылып, тазалаудан өткен киім киюі қажет.

XIX ғасырда қазақ жерінде білім беру жүйесі қарқынды жүргізілді. Қарапайым халықтың оқу, жазу қабілеттері болмады. Гимназияларды ашу қазақтарға пайдасын тигізді ме?! Әрине, осы білім беру орталықтарын ашу еліміздің дамуына өз септігін тигізді.

Оқушылар мектептерде білім алу арқылы өз қасиеттері мен таланттарын шыңдады. Оқу, жазу, математика мен басқа да пәндерді үйреніп, жоғары оқу орнына түсу мүмкіндігі ашылады және бұл қазақ елін жанжақты дамытудағы жолдардың бірі. Түлектер бір жағынан тәлімгер бола алса, екінші жағынан ғылыми бағытта қызмет атқарды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Памятная книжка. Семипалатинской области., 1897 ж. 108-116 бб.

ӘОЖ 902/904

ҚОЛА ДӘУІРІ ТҰРҒЫНДАРЫНЫҢ ТАС ЕҢБЕК ҚҰРАЛДАРЫ

Айткүл Хамит Амантайұлы

Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ, Тарих факультеті,
Археология және этнология кафедрасының докторанты

Ұсынылып отырған мақаланың ауқымында этникалық бірлестіктердің шаруашылығын, мәдениетін, дүниетанымын, тұрмысын, қоғамдық қалыптасуын зерделеудегі орны ерекше – Атасу, Мыржық, Ақмұстафа, Саңғұр, Беғазы, Ақмая, Ақсу-Аюлы, Шортанды бұлақ және Бұғылы I, II сынды т.б. қоныстар мен қорымдардан құралған маңызды археологиялық ескерткіштердің артефактілерінен Қазақстан Республикасы Мемлекеттік орталық музейдің (әрі қарай ҚР МОМ) археология қорында қалыптасқан Орталық Қазақстанның қола дәуірі коллекциясының құрамына кіретін тас еңбек құралдарына талдау жасалады.

1946 жылы Қазақ КСР Ғылым Академиясы жүйесінде Ш.Ш. Уәлиханов атындағы тарих, археология, этнография Институты құрылған соң Республика аумағындағы археологиялық зерттеулер қарқындады. Академик Ә.Х. Марғұлан басқарған Орталық Қазақстан археологиялық экспедициясы (әрі қарай ОҚАЭ) осы өңірдің археологиялық тұрғыдан зерттелуіне жол ашты. Экспедиция Орталық Қазақстан, Қаратаудың солтүстік беткейі, Павлодар облысының оңтүстік-батыс бөлігінде барлау жұмыстарын атқарып қола дәуірінің қоныстарын, қорымдарын және обаларын зерттеді.

1950 жылдары Орталық Қазақстан археологиялық экспедициясының құрамында үш топ болды. А.М. Оразбаев басқарған бірінші топ Ботақара, Қанаттас, Елпібек, Егіз Қойтас, Жамбай-Қарасу, Басбалдақ, Алтынсу, Жанайдар және Беласар сынды андрон қорымдарын зерттеумен айналысты, Ә.Х. Марғұлан жетекшілік еткен екінші топ кейінгі қола дәуірі мен қоладан ерте темір дәуіріне өтпелі кезең ескерткіштерін зерттеді, М.Қ. Қадырбаев басшылық еткен үшінші топ Саңғұр II қорымын зерттеді.

Ә.Х. Марғұлан анықталған материалдар негізінде жариялаған «Горное дело в Центральном Казахстане в древние и средние века» мақаласында түсті және қара металды өндіру орындарының сипаттамасын берді (Марғұлан, Акишев, Қадырбаев, 1966). Мақалада Орталық Қазақстан металлургиясының геологиялық, археологиялық жағынан зерттелуі жайлы толымды мәліметтер келтірілген.